

JEAN-PAUL DIDIERLAURENT

LUKIJA
AAMU-
JUNASSA

TAMMI

JEAN-PAUL DIDIERLAURENT

LUKIJA
AAMUJUNASSA

SUOMENTANUT | KIRA POUTANEN

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI | HELSINKI

RANSKANKIELINEN ALKUTEOS *Le Liseur du 6h27* ilmestyi 2014.
COPYRIGHT © ÉDITIONS AU DIABLE VAUVERT, 2014
SUOMENKIELINEN LAITOS © KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI 2015
RUNOSUOMENNOS SIVULLA 116 AALE TYNNIN.
PAINETTU EU:SSA
ISBN 978-951-31-8183-3

Sabinelle, jota ilman tätä kirjaa ei olisi.
Isälleni, jonka ikuisen rakkauden
ja läsnäolon tunnen edelleen.
Colettelle ja hänen loputtomalle tuelleen.

1

Jotkut syntyvät kuuroina, mykkinä tai sokeina. Toiset taas päästävät ensimmäisen huutonsa silmät ikävästi kierossa, huuli haljenneena tai ruma syntymämerkki keskellä naamaa. Voi myös käydä niin, että tulee maailmaan kumpurajaloilla tai käsi tai jalka kuolleena jo ennen kuin elämä on alkanutkaan. Guylain Vignollesin taakka elämässä oli etuja sukunimien kääntämisestä syntyvä ikävä vitsi: Vilain Guignol – Kamala Pelle – surkea sanaleikki, joka kaikui Guylainin korvissa elämän alkuhetkistä alkaen eikä koskaan jättänyt häntä rauhaan.

Guylainin vanhemmat eivät olleet kiinnittäneet mitään huomiota vuoden 1976 kalenterissa oleviin etunimiin ja olivat jostain kumman syystä valinneet ”Guylainin” ajattelemta hetkeäkään tekonsa kau-

heita seurauksia. Yllättävää kyllä Guylain ei ollut koskaan udellut syitä vanhempiensa valintaan, vaikka uteliaisuus olikin usein ollut pakahduttava. Kenties hän pelkäsi vanhempiensa nolostuvan. Hän pelkäsi varmasti myös, että vastauksen tylsyys olisi vain turhauttavaa. Silloin tällöin hänestä oli mukava kuvitella, millaista elämä olisi ollut, jos etunimenä olisi ollut Lucas, Xavier tai Hugo. Jopa Ghislain-nimi olisi tehnyt hänet onnelliseksi. Se olisi ainakin ollut oikea nimi, sen kanssa olisi voinut kasvaa ja vahvistua, ruumis ja mieli turvassa s-kirjaimen takana. Mutta ei, Guylainin oli kuljettava lapsuutensa halki karkea sanaleikki harteillaan. 36 ikävuoden aikana Guylain oli oppinut piiloutumaan, muuttumaan näkymättömäksi, jottei herättäisi naurua ja pilkkaa, jota väistämättä syntyi aina, kun sanaleikki keksittiin. Hän oli opetellut olemaan olematta liian komea tai ruma, liian lihava tai laiha. Hän oli vain hämärä hahmo näkökentän laidassa. Hän sulautui maisemaan kunnes muuttui tuntemattomaksi jopa itselleen. Kaikki nämä vuodet Guylain Vignolles oli yksinkertaisesti elänyt olematta olemassa, ellei sitten otettu lukuun tätä kolkkoa aseman laituria, jolla hän joka arkiamu seisoi.

Joka aamu Guylain odotti laiturilla lähijunaansa jalat tarkasti valkoisella viivalla, joka rajasi alueen, jolta ei saanut poistua, ellei halunnut olla vaarassa pudota raiteille. Tuo mitänsanomaton betoniin piirretty viiva rauhoitti Guylainia kummasti. Siinä hänen mielessään jatkuvasti leijuva kalman haju katosi kuin taikaiskusta. Junan odotteluun kuluvien muutaman minuutin ajan Guylain taputteli viivaa jaloillaan kuin olisi halunnut sulautua siihen itsekin, vaikka tiesikin hyvin, että kyse oli vain hetkellisestä turvapaikasta ja että ainoa tapa paeta horisontin takana odottavaa kauheutta olisi ollut jättää taakse viiva, jonka päällä hän taiteili siirrellen painoa typerästi jalalta toiselle, ja palata kotiin. Niin, Guylain olisi voinut vain luovuttaa ja palata nukkumaan, kömpiä peiton alle turvaan oman vartalon luomaan lämpimään pesään. Nukkua ja paeta. Lopulta Guylain jäi kuitenkin aina valkoiselle viivalle seisomaan, hän kuunteli, miten pieni vakimatkustajien joukko kerääntyi hänen taakseen, katset kohdistuivat hänen niskaansa ja niiden luoma pieni polte paljasti Guylainin olevan edelleen elossa. Vuosien kuluessa muut matkustajat olivat alkaneet osoit-

taa Guylainia kohtaan tiettyä mukaville hulluille varattua kunnioitusta. Guylain oli kuin henkäys, joka vei heidät parinkymmenen minuutin junamatkan ajaksi pois arkipäivän monotoniasta.

2

Junanvaunu pysähtyi laiturin viereen jarrujaan kirs-
kuttaen. Guylain irrottautui valkoisesta viivasta ja
kiipesi vaunun portaat ylös. Kapea taittopenkki oven
oikealla puolella odotti häntä. Hän piti enemmän
oranssin penkin kovuudesta kuin tuolien pehmye-
destä. Pikkuhiljaa taittopenkistä oli tullut osa rituaa-
lia. Penkin auki taittamisessa oli jotakin symbolista,
joka sai Guylainin tuntemaan olonsa turvalliseksi.
Vaunun keikkuessa Guylain veti vanhasta nahkasal-
kustaan esiin pahvisen kansion. Hän avasi kansion
varovasti ja nosti kahden karkinpunaisen imupape-
rin välistä esiin ensimmäisen paperiliuskan. Vasem-
masta yläkulmasta puoliksi repeytynyt paperi roik-
kui Guylainin sormien välissä. Se oli 13x20-kokoinen
kirjan sivu. Guylain tarkasteli sivua hetken ennen

kuin laski sen takaisin imupaperille. Pikkuhiljaa hiljaisuus laskeutui junanvaunuun. Sieltä täältä kuului moittivia suhahduksia, kun jokin keskustelu ei tuntunut laantuvan. Sitten, yskäistyään vielä kerran, kuten joka aamu, Guylain alkoi lukea ääneen:

”Mykistynyt lapsi tuijotti kauhusta jäykistyneenä aitan ovelta roikkuvaa eläintä. Isä vei kätensä lähemmäksi eläimen sykkivää kaulaa. Terävä veitsi upposi hiljaa valkoiseen turkkiin ja haavasta purkautui lämmin suihku, joka värjäsi isän ranteen kirkkaanpunaisilla pisaroilla. Isä oli käärinyt paitansa hihat kyynärpäihin saakka ja leikkasi turkin auki muutamalla tarkalla vedolla. Sitten hän alkoi vetää voimakkailla käsillään turkkia taaksepäin, se liukui lihasta irti kuin sukka. Esiin tuli kanin laiha ja lihaksikas alaston ruumis, joka höyrysi vielä kadotettua elämää. Pää roikkui sivussa rumana ja luurangonlaihana, pullistuneet silmät tuijottivat tyhjyyteen ilman syytöksen häivääkään.”

Nouseva päivä litistyi junan huurteisia ikkunoita vasten, teksti valui Guylainin suusta ulos pitkänä nauhana, jota pilkkoi silloin tällöin hiljaisuus ja sitä säestävä liikkuvan junan kolina. Kaikille vau-

nussa oleville matkustajille Guylain oli lukija, se outo tyyppi, joka luki joka arkipäivä kuuluvalla ja selkeällä äänellä kansiostaan esiin vedettyjä kirjan sivuja. Ne olivat otteita kirjoista, joilla ei ollut mitään tekemistä toistensa kanssa. Keittokirjapätjän jälkeen Guylain saattoi hyvinkin lukea sivun 48 viimeisimmästä kirjallisuuspalkinnon voittajaromaa-nista, dekkarikappaleeseen voitiin siirtyä historiankirjan jälkeen. Guylainille sisällöllä ei ollut merkitystä. Tärkeää oli vain lukeminen. Hän luki kaikki tekstit yhtä innokkaasti. Ja joka kerta viehätysvoima toimi. Huulilta putoilevat sanat veivät mukanaan osan oksettavasta olost, jota Guylain tunsi lähes-tyessään tehdasta:

”Lopulta veitsi avasi oven salaiseen kammioon. Pitkällä vedolla isä tyhjensi kanin vatsan, joka oksensi ulos höyryävät sisuksensa. Sisäelimet valuivat ulos eläimen rinnasta kuin rukousnauha, kuin ne olisivat jo pitkään halunneet päästä ulos vankilas-taan. Kanista oli jäljellä enää ainoastaan pieni veri-nen pyyhkeeseen kapaloitu ruumis. Pian paikalle il-mestyisi uusi kani. Toinen samanlainen: valkoinen, lämpimässä kopissa hyppelevä karvapallo, jolla oli

samanlaiset verenväriset silmät, jotka nyt tarkastelivat lasta kaukaa kuolleiden valtakunnasta.”

Nostamatta katsettaan Guylain veti esiin toisen paperiliuskan:

”Miehet olivat syöksyneet vaistomaisesti maahan makaamaan, he halusivat vain paeta, paeta yhä syvemmälle turvallisen maan uumeniin. Jotkut kaivoivat multaa paljain käsin kuin hullut koirat. Toiset taas olivat kääpentyneet polvilleen ja tarjosivat haavoittuvaiset selkensä ilmassa lentäville tappaville palasille. Kaikki olivat kuin ikiaikaisen refleksin sanelemina kyyristyneet maahan. Kaikki paitsi Joosef, joka oli jäänyt seisomaan keskelle kaaosta ja taker-tui kuin mieletön valkoiseen koivun runkoon, joka kohosi hänen edessään. Rungon halkeamista valui paksua pihkaa, suuria mahlakyyneleitä, jotka muodostivat helmiä kaarnan pinnalle ja valuivat sitten hitaasti pois. Puu valui kuiviin samoin kuin Joosef, jonka kuuma virtsa valui reisiä pitkin maahan. Jokaisen uuden räjähdysten aikana koivu värisi Joosefin poskea vasten ja täräsi hänen sylissään.”

Guylain kävi läpi tusinan verran kansioista kaivet-tuja paperiliuskoja ennen kuin lähijuna saapui ase-

malleen. Kun viimeiset sanat valuivat ulos Guylainin suusta, hän katsoi kanssamatkustajiaan ensimmäistä kertaa astuttuaan junaan. Kuten usein, hän näki nytkin heidän kasvoillaan pettymystä, jopa surua. Hetki kesti vain pienen hengähdyksen. Vaunu tyhjeni nopeasti. Guylainkin nousi vuorollaan ylös. Penkki narahti kuivasti taittuessaan takaisin seinää vasten. Loppuklaffi. Keski-ikäinen nainen kuiskasi Guylainin korvaan kiitoksen. Guylain hymyili hänelle. Miten hän osaisi selittää ihmisille, ettei luke-
nut heidän vuokseen? Hän astui vastahakoisesti ulos junan lämmöstä ja jätti taakseen päivän sivut. Hä-
nestä oli mukavaa tietää, että liuskat olivat turvassa penkin ja selkänojan välissä kaukana tuhoisasta hä-
linästä, josta ne olivat paenneet. Ulkona sade oli yl-
tynyt entisestään. Kuten aina kun Guylain lähestyi
tehdasta, vanhan Giuseppeen ääni kaikui nytkin hä-
nen mielessään. ”Ei tämä homma ole sinua varten,
Pikkuinen. Et tiedä sitä vielä, mutta ei tämä homma
ole sinua varten!” Giuseppe tiesi, mistä puhui, hän
jaksoi työssään ainoastaan oluen voimalla. Guylain
ei silti kuunnellut Giuseppea, hän uskoi naiivisti,
että rutiini korjaisi kaiken. Että se valtaisi koko elä-

män kuin syyssumu ja puuduttaisi ajatukset. Mutta vuosista huolimatta oksetus nousi edelleen kurkkuun Guylainin nähdessä rakennuksen valtavan liikkaisen ja kuluneen seinän. Sen takana, turvassa katseilta häntä odotti Kone. Kone odotti häntä.

3

Portti narisi epämiellyttävästi Guylainin korvissa, kun hän työnsi sen auki ja astui sisään tehdasrakennukseen. Narahdus keskeytti vartijan lukuhetken. Hänen käsissään oleva Racinen *Britannicuksen* vuoden 1936 painos muistutti jatkuvasta selailusta johtuen lähinnä loukkaantunutta lintua. Guylain mietti, poistuiko Yvon Grimbert koskaan vartijankopistaan. Ukkoa ei näyttänyt lainkaan haittaavan vetoisan, kolme kertaa kahden metrin koppe-ron epämukavuus, kunhan iso kirjoja täynnä oleva muovilaatikko oli lähellä. Klassikkonäytelmät olivat 59-vuotiaan Yvonin ainoa suuri rakkaus, eikä ollut lainkaan tavatonta nähdä hänen sujahtavan työntekijöiden saapumisten välissä *El Cidin* Don Diegon rooliin tai kietoutuvan kuvitteelliseen Pyrrhoksen

kaapuun. Hän viuhtoi käsillään pienen koppinsa ilmaa ja unohti intohimoisen monologin ajaksi oman surkeapalkkaisen roolinsa, johon kuului tehtaan sisäänkäynnin edessä olevan punavalkoisen puomin nostaminen ja laskeminen. Yvonin ulkonäkö oli aina huoliteltu, hän piti erityistä huolta viiksis-tään, joiden ohut viiva koristi siististi ylähuulta, ja hän muisti aina siteerata suurta *Cyrano de Bergerac*: ”Kaikki sanat ovat tyylikkäättä, kun viikset ovat tyylikkäättä!” Yvon Grimbert oli rakastunut aleksandriini-runomittaan heti siihen tutustuttuaan. Kaksitoistavuisten riimien uskollisesta käyttämisestä oli tullut hänen elämänsä ainoa tarkoitus. Guylain piti Yvonin intohimoisesta hulluudesta. Ja ehkä myös siitä, että tämä oli yksi harvoista, joka ei ollut sortunut vitsailemaan Guylainin nimestä.

”Huomenta, Yvon.”

”Huomenta, Pikkuinen.” Giuseppen tapaan Yvonkaan ei ollut koskaan osannut kutsua Guylainia muuten kuin sanalla pikkuinen. ”Läski ja Kusipää ovat jo paikalla.” Yvon puhui miehistä aina tuossa järjestyksessä. Läski ennen Kusipäätä. Kun Yvon ei puhunut aleksandriini-runomitassa, hän käytti ai-

noastaan lyhyitä lauseita. Ei hän vähäsanainen ollut, mutta säästi mieluummin äänensä mielestään oikeasti merkittävälle asioille: kaksitoistatavuisille rii-meille. Kävellessään kohti valtavaa peltihallia Guylain kuuli, kuinka Yvon heitti hänen peräänsä kaksi itse runoilemaansa värssyä:

”Sadekuuro kiiirehtii, salaperäinen,
Hakkaa kopin ikkunaan, hermostuvainen.”

Siinä Kone seiso, keskellä tehdasta valtavana ja uhkaavana. Viidentoista työvuoden aikana Guylain ei koskaan ollut kyennyt kutsumaan Konetta nimeltä, ikään kuin jo se, että sitä kutsui nimeltä olisi merkinnyt jonkinlaista kunnioitusta, eräänlaista implisiittistä hyväksyntää, jota Guylain ei Koneelle halunnut osoittaa. Se ettei Guylain kutsunut Konetta nimeltä oli viimeinen muuri, jonka hän oli heidän välilleen rakentanut, jottei hänen tarvinnut myydä sille sieluaan. Kone saisi tyytyä vain ja ainoastaan Guylainin ruumiiseen. Jo mammutimaisen koneen teräspintaan kaiverrettu nimi toi mieleen välittömän kuoleman: Zerstor 500, nimi tuli verbistä *zerstören*,

joka Goethen kauniilla kielellä merkitsi tuhoamista. Zerstor Fünf Hundert oli lähes yksitoista tonnia painava karmeus, joka oli valmistettu Krafft GmbH:n työpajassa Ruhrin eteläosassa vuonna 1986. Kun Guylain näki koneen ensimmäistä kertaa, sen metallikuoren harmaanvihreä väri ei pahemmin yllättänyt häntä. Sotilaallinen värihän oli kaikkein luontevin koneelle, jonka ainoa tehtävä oli tuhota. Aluksi koneen saattoi luulla olevan maalauskoppi tai suuri generaattori tai, mikä absurdeinta, kookas, pyörivä painokone. Koneen tärkein ominaisuus tuntui olevan sen rumuus. Mutta se olikin vain jäävuoren huippu. Harmaan betonilattian keskellä oli valtava, tumma, neljä kertaa kolmemetrinen nelikanttinen suuaukko, josta avautui näkymä salaiseen kamioon. Siellä pimeyden suojassa, valtavan, ruostumattomasta teräksestä valmistetun suppilon pohjalla lepäsi karmeaa koneisto, mekanismi, jota ilman tehdas olisi ollut ainoastaan tyhjämpäiväinen varasto. Mitä tekniikkaan tulee, Zerstor 500 oli saanut osuvan nimensä viidestäsadasta miehen nyrkin kokoisesta vasarasta, jotka oli sijoitettu eri puolille vaakatasossa olevia, koko suuaukon pinta-alan peittäviä

sylintereitä. Tämän lisäksi koneessa oli kuusisataa ruostumattomasta teräksestä valmistettua veistä kolmen akselin ympärillä, ne pyörivät kahdeksansataa kierrosta minuutissa. Karneuden molemmin puolin oli paristakymmenestä putkesta muodostettu kunniakuja, josta syöksyi jatkuvasti 120-asteista vettä kolmensadan baarin paineella. Kauempana neljä vahvaa sekoitusvartta lepäsi teräskotelossaan. Koko koneen virrasta vastasi lopulta kauhistuttava, lähes 1000-hevosvoimainen rautavankilaan suljettu diesel-moottori. Kone oli syntynyt jauhamaan, litistämään, kasaamaan, murskaamaan, repimään, hakkaamaan, leikkaamaan, raatelemaan, vaivaamaan ja keittämään. Mutta parhaiten Konetta kuvasi vanha Giuseppe silloin, kun huono viini, jota hän päivät pitkät lipitti, ei ollut saanut vuosien kuluessa Zerstor 500 -koneita kohtaan kasaantunutta karneaa vihaa laantumaan: tämä kone on kansanmurhaaja!

4

Tyhjän tanssiaissalin tunnelma, joka tehtaassa tähän aikaan päivästä vallitsi, oli veret seisauttava. Edeltävän päivän tapahtumista ei näkynyt enää jälkeäkään. Ilmassa ei ollut ainuttakaan merkkiä siitäkään raivokkuudesta ja melusta, joka täällä hetken kulu-
tua kaikuisi. Jälkiä ei jätetty. Se oli yksi johtaja Félix Kowalskin päähänpinttymistä. Ilta illan jälkeen hän vaati, että rikospaikka siivottiin moitteettoman puhtaaksi. Rikos toistettiin loputtomia kertoja vuoden jokaisena päivänä, viikonloppuja ja pyhäpäiviä lukuun ottamatta.

Guylain käveli hallin poikki vastahakoisin aske-
lin. Aina moitteettoman siisteihin haalareihin pu-
keutunut nuori Brunner odotti häntä nojaten ren-
nosti Koneen ohjaustauluun. Hän otti Guylainin

vastaan kädet puuskassa, pieni hymynhäivä huulillaan kuten aina. Ei tervetuliaissanoja, ei elettäkään, ainoastaan 25-vuotiaan 185-senttisen nuoren miehen ylimielinen hymy. Brunner lateli mielellään suuria totuuksia kaikille, jotka jaksoivat niitä kuunnella: virkamiehet olivat pelkkiä laiskoja kommunisteja, naisten ainoa tehtävä oli palvella miehiään, toisin sanoen hoitaa keittiötä päivisin ja hommautua raskaaksi iltaisin, mutikset (lyhennys sanasta mutakuono, jonka Brunner ennemminkin oksensi kuin lausui) eivät muuta tehneetkään kuin vieneet leivän kotimaisten työntekijöiden suusta. Lukuun ottamatta tietenkään ökyrikkaita, sosiaalipummeja, huijaripoliitikkoja, sunnuntaikuskeja, narkkareita, hinttejä, narkkarihinttejä, vammaisia ja prostituoituja. Brunnerilla oli tiukka mielipide kaikesta, eikä Guylain enää pitkään aikaan ollut yrittänyt väittää vastaan. Jonkin aikaa hän oli yrittänyt käyttää retorisia taitojaan selittääkseen Brunnerille, ettei kaikki ollut niin yksinkertaista, että valkoisen ja mustan välillä oli kokonainen paletti eri sävyjä, vaaleanharmaasta tummimpaan. Turhaan. Lopulta hän oli vain hyväksynyt sen, että Brunner oli toivoton idiootti.

VIEHÄTTÄVÄ AIKUISTEN SATU LUKEMISEN TAIKAVOIMASTA

Joka aamu mies nimeltä
Gylain nousee junaan,
ottaa laukustaan irrallisia
sivuja ja alkaa lukea ääneen.

Hän on töissä kirjojen
kierrätyslaitoksessa jossa

makulointikone armotta ahmii myymättä jääneet
kirjat kitaansa, ja Gylainille jää vain irtolehtiä.
Ujolla Gylainilla on junassa faninsa ja työpaikalla
kirjallisuuden vaurioittamat ystävänsä, mutta junasta
löytynyt päiväkirja muuttaa kaiken: lumoutunut Gylain
ryhtyy jäljittämään salaperäistä kirjoittajanaista
Pariisin lähiöistä.

#kirja

WWW.KIRJA.FI

9 789513 181833

84.2

ISBN 978-951-31-8183-3

